

تحلیل هفته

شماره: 457

(از 01 الی 06 جدی 1403 هـ ش)

سوریه پساً بشارالاسد؛ سناریوهای احتمالی

این نشریه هفته‌وار، تحلیل رویدادهای مهم سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی افغانستان و منطقه است که به زبان‌های پشتو، دری، انگلیسی و عربی توسط مرکز مطالعات استراتژیک و منطقی تهیه و نشر می‌گردد.

آنچه درین شماره می‌خوانید:

- سوریه پسا بشارالاسد؛ سناریوهای احتمالی 3
- عوامل شروع بحران سوریه 3
- نیروهای داخلی درگیر 3
- نیروهای خارجی درگیر 4
- سقوط اسد و سناریوی‌های ممکن 5
- نتیجه‌گیری 8
- منابع 8

سوریه پسا بشارالاسد؛ سناریوهای احتمالی

مقدمه

کشور سوریه که بیشتر از یک دهه در آتش جنگ خانمان سوز و ویرانگر میسوخت در طی حدود ده روز از آن رهایی یافت. به این صورت که ائتلاف هیئت تحریر الشام به رهبری احمد الشرع معروف به ابو محمد الجولانی حملات خود را از مناطق شمال غربی سوریه در ولایت ادلب شروع کرده و در خلال یک هفته با تصرف شهر دمشق پایتخت سوریه و فراری دادن بشار الاسد رئیس جمهور مخلوع زمام امور کشور را به دست گرفت. چنین تحول بزرگی در کشوری مانند سوریه که بیشتر از یک دهه در آتش جنگ تمام عیار می سوخت با اینکه پیشامد بسیار مبارکی حساب می شود اما پرسش مهمی را نیز فراروی آینده آن کشور قرار می دهد. اینکه آینده سوریه چه خواهد شد؟ زیرا چه در سطح داخلی و چه خارجی نیروهای زیادی در آن کشور درگیر بودند. از اینرو در این نوشتار سناریوهای ممکنه که فراروی کشور سوریه پس از تحول جدید متصور است بررسی خواهد شد. البته قبل از آن بهتر است نگاه کوتاه و گذرا به شروع بحران سوریه، عوامل و نیروهای درگیر در آن انداخته شود.

عوامل شروع بحران سوریه

از اوایل دهه اول قرن بیست و یکم موجی از اعتراضات کشورهای عربی را درنوردید که به بهار عربی معروف شد. اعتراضاتی که تماماً جنبه مردمی داشت و ظاهراً از آتش زدن یک فرد تونسسی در اعتراض به فقر و بیکاری شروع شد. این موج نظام‌های برخی از کشورهای عربی و حکام خودکامه و چندین ساله آنها را یکی پی دیگری ساقط کرد. البته این موج به دو شکل کشورهای عربی را متأثر ساخت. شکل اول که منجر به تمکین حکام گردید در کشورهایی چون مصر و تونس خوب مدیریت شده و با تغییرات اساسی در سطوح حکومت‌ها بدون خشونت پایان یافت. اما در برخی دیگر از کشورهای عربی این موج منجر به مقاومت حکومت‌ها و در نتیجه شورش و شروع جنگ داخلی و مداخله بیرونی گردید. بدترین حالت در لیبیا به وجود آمد که منجر به سقوط حکومت معمر قذافی گردید و کشور به یک جنگ داخلی بی نتیجه کشانده شد. در سوریه حکومت مرکزی به رهبری بشار اسد رویکار ماند اما گروه‌های متعددی در این کشور علیه حکومت دست به سلاح برده و حتی به مداخله خارجی انجامید. در این کشور ابتدا شورش‌ها مسالمت آمیز بود اما به موازات واکنش قهریه‌ای دولت اعتراضات و شورش‌ها به واکنش مسلحانه انجامیده و به زودی کشور سوریه به میدان جنگ تمام عیار میان حکومت و گروه‌های مخالف که طیف بزرگی از گروه‌ها را شامل می شد تبدیل گردید.

نیروهای داخلی درگیر

چنانچه گفته شد در سوریه ابتدا اعتراضات به شکل مدنی و صلح‌آمیز برگزار شد اما رویه سرکوب‌گرایانه حکومت مثلاً اقدام به کشتار معترضین در شهر درعا در جنوب آن کشور موجب خلق گروه‌های مسلح ضد حکومتی شد. اولین گروهی که طی دو سال توانست جغرافیای وسیعی از خاک سوریه از جمله شهرهای ادلب، حمص و رقه را از حاکمیت حکومت خارج سازد، شاخه از القاعده موسوم به جبهه النصره به رهبری احمد الشرع با اسم مستعار محمد الجولانی بود اما دیری نگذشت که گروهی دیگری تحت عنوان «دولت اسلامی عراق و شام» این نیروی جدید که در تاریخ منطقه بی‌سابقه بود، به زودی توانست تمام متصرفات جبهه النصره به علاوه مناطق جدیدتر در سوریه، حدود چهل درصد از خاک سوریه را اشغال کرده و با اعلان شهر رقه به عنوان مرکز در شمال سوریه خود را در قالب یک دولت معرفی کرد و داعیه احیای خلافت اسلامی را نه تنها در شامات و عراق بلکه در تمام کشورهای اسلامی و جهان سر داد. با توجه اهداف اعلامی و رفتارهای نامتعارف داعش تمام جامعه جهانی علیه این گروه بسیج شده و در دو کشور عراق و سوریه توسط ائتلاف نا نوشته تمام طرف‌های درگیر مورد آماج قرار گرفت و تا سال ۲۰۱۷ میلادی به جز به صورت پراکنده در عراق و سوریه تمام جغرافیای تحت تصرف خود را از دست داد. با از میان رفتن داعش بخش عمده‌ای از قلمرو آن دوباره در اختیار حکومت سوریه درآمد. بخش‌های شمالی آن به شمول شهر رقه در اختیار نیروهای کرد (نیروهای دموکراتیک سوریه) تحت حمایت امریکا قرار گرفت. در این میان جبهه النصره با جدا شدن از القاعده در سال ۲۰۱۷ تحت عنوان جدید «تحریر شام» فعالیت خود را در ولایت ادلب ادامه داده و سپس با ائتلاف با چند گروه دیگر عنوان «هیئت تحریر شام» را اختیار کرد. در کنار هیئت تحریر شام و نیروهای کردها که تقریباً تمام مناطق کردنشین را در اختیار دارند، نیروی‌های دیگری نیز تحت عنوان «ارتش آزاد سوریه» در شمال سوریه و بیشتر در نوار مرزی سوریه و ترکیه تحت حمایت ترکیه حضور دارند.

نیروهای خارجی درگیر

با توجه به اینکه سوریه در یکی از با اهمیت‌ترین مناطق جهان قرار گرفته که تقریباً سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا را به هم وصل می‌کند و در عین حال این کشور در همسایگی رژیم اسرائیل و در دشمنی با آن و همچنان یکی از متحدین سنتی و قدیمی روسیه و همسو با ایران قرار دارد. شروع جنگ داخلی در این کشور دستاویز بسیار خوبی برای قدرت‌های غربی گردیده تا وارد کارزار میدان در این کشور شده و روندهای موجود در آنرا درهم شکنند. گروهی از کشورها شامل ائتلافی از کشورهای غربی، عربی و ترکیه علیه رژیم اسد و خواهان نابودی آن بودند. البته هر کدام با وجود هدف مشترک یعنی نابودی حکومت اسد اهداف شخصی خود را نیز دنبال می‌کردند. مثلاً امریکایی‌ها از جبهه‌های ظاهراً دموکراتیک و کردها حمایت خود را داشتند و ترکیه در کنار گروه‌هایی قرار داشت که خواهان ساختن یک سوریه واحد در همسویی با ترکیه بودند. در این میان کشورهای عربی هم مانند عربستان سعودی که از دیر باز با رژیم بعثی خاندان اسد مشکل داشتند از در حمایت گروه‌های سنی با گرایش سلفی وارد میدان کارزار شدند. در مقابل ایرانی‌ها و روس‌ها از رژیم اسد حمایت تمام قطع کردند. روس‌ها به این دلیل که سوریه یکی از متحدین سنتی آن کشور حتی از زمان شوروی و تنها کشوری که روسیه در آن پایگاه‌های نظامی دائمی داشت در کنار رژیم اسد

ماندند و ایران به دلیل حاکم بودن گروه کوچکی از شیعه‌ها (علوی‌ها) به عنوان یکی از بخش‌های مهم حلال شیعی در کنار رژیم اسد قرار گرفتند. البته برای ایران در کنار این موضوع، سوریه به عنوان تنها مسیر ممکن و زمینی برای دسترسی به لبنان و حمایت از حزب‌الله در آن کشور می‌باشد. چنانچه بیان شد درگیری سطح بالایی از قدرت‌های خارجی در سوریه و وجود تضاد منافع و تقابل میان آنها، بحران سوریه را چنان متساعد و چند وجهی و گسترده ساخت که آن سر آن ناپیدا می‌نمود.

سقوط اسد و سناریوی‌های ممکن

حکومت اسد که بیشتر از یک دهه به دلیل کمک‌های قاطع روسیه و ایران در مقابل امواج خروشان گروه‌های داخلی مقاومت کرد، سرانجام در جریان بیشتر از یک هفته از طرف هیئت تحریر شام سرنگون شد. در حال حاضر با توجه به روندهای موجود دلگرم‌کننده از یک طرف و از سوری دیگر اینکه چندین گروه عملاً در سوریه فعال بوده و برخی از آنها حمایت‌های مستقیم و غیر مستقیم خارجی را نیز با خود دارند و از طرف دیگر امریکا عملاً در این کشور پایگاه‌های نظامی دارد و هنوز به صورت قاطع معلوم نیست که روسیه این کشور را ترک می‌کند یا نه و اینکه ایران در آینده چه رویکردی را اتخاذ خواهد کرد، چه آینده در انتظار این کشور است؟ در این خصوص چند سناریو احتمالی فراروی آن کشور قابل تصور است که ذیلاً هر کدام توضیح داده می‌شود.

تشکیل یک حکومت مرکزی همه‌شمول

در بهترین حالت تصویری که می‌توان از آینده سوریه ارائه کرد این است که در این کشور یک حکومت مرکزی قابل قبول همه‌طرف‌های داخلی شکل می‌گیرد. باینکه هیئت تحریر شام سابقه نزدیکی با القاعده داشته و توسط تعداد زیادی از کشورها به عنوان گروه تروریستی شناخته می‌شود، اما این گروه پس از میان برداشتن حکومت بشار اسد و تصرف دمشق رویکرد و روندهای را پیش گرفته است که نشان می‌دهد آینده مطلوبی در انتظار سوریه است. اولین موردی که به شدت بر افکار داخلی در سوریه و نگاه کشورهای دیگر تأثیر زیاد داشت، تغییر کردار و گفتار احمد الشرع رهبر هیئت تحریر شام است. در اولین اقدام احمد الشرع نام مستعار ابومحمد الجولانی را کنار گذاشته و از نام و نشان اصلی خود استفاده کرد. همچنین وی با ظاهر شدن با لباس‌های متفاوت نشان داد از وضعیت جنگی به یک حالت مدنی و سیاسی عبور کرده است. البته همچنان که در چند سال گذشته هیئت تحریر شام توانسته بود در ولایت ادلب مدل حکومت‌داری خوبی را تحت عنوان «دولت نجات» ارائه کند، پس از تصرف دمشق نیز با ابقای صدراعظم قبلی تا تشکیل دولت موقت از هرج و مرج جلوگیری کرد. دولت موقت به صدارت محمد البشیر که قبلاً نیز صدراعظم دولت نجات در ولایت ادلب بود تشکیل شده و در کنار وی چهره‌های با سواد زیادی در کابینه گزینش شده‌اند. چهره‌های قدرتمندی که در ترکیب ساختار حکومت موقت حضور دارند نشان می‌دهد که عزم راسخی برای بازسازی سوریه با مدیریت کادرهای برجسته وجود دارد. مورد دیگری که نشان می‌دهد که تصور اینکه وی سوریه را به افغانستان ثانی بدل می‌کند اشتباه است اینکه وی در جدیدترین مصاحبه خود گفته است که میان جامعه افغانستان و سوریه تفاوت‌های زیادی وجود دارد؛ زیرا به نظر وی افغانستان یک جامعه قبیله‌ای است

در حالیکه ذهنیت در سوریه متفاوت بوده و مردم سوریه به آموزش زنان باور دارند.¹ برای همین به تازگی عایشه الدبس به عنوان اولین زن در کابینه جدید به حیث وزیر امور زنان انتخاب گردید.² این گزینش نشان می‌دهد که تیم احمد الشرع نگاه متفاوتی نسبت به امارت اسلامی به حضور زنان در ساختار سیاسی و اجتماعی جامعه خود دارد. در کنار چنین سیاست داخلی که مبتنی بر رویکرد همگرایانه و ایجاد یک حکومت همه شمول و متساحل به لحاظ تطبیق شریعت که تقریباً منافع تمام گروه‌ها و نیروهای داخلی اعم از مذهبی و قومی را تأمین می‌کند؛ در سیاست خارجی چنانچه تا اینجای کار از رفتار و گفتار رهبر هیئت تحریر شام برمی‌آید حکومت تحت رهبری او به دنبال ایجاد یک سوریه عاری از رقابت‌ها و درگیری‌های منطقه‌ای می‌باشد. حتی رویکرد او در قبال اسرائیل که بحث خیلی مهم و تاثیرگذار بر آینده سوریه خواهد بود این است که وی اعلام کرد که سوریه در آینده به دنبال دشمنی و درگیری با اسرائیل و هیچ کشوری دیگری نمی‌باشد.³

در مقابل مواضع متساحل، عاری از خشونت و عزم برای ایجاد حکومتی کارا و با برنامه برای بازسازی مجدد سوریه و همچنین اتخاذ سیاست خارجی فارغ از تنش و ماجراجویی در مقابل همسایگان و سایر کشورها توسط حکومت موقت سوریه و دریافت تمام این موارد از موضع‌گیری‌ها و مصاحبه‌های احمد الشرع رهبر هیئت حاکم در دمشق، کشورهای دیگر نیز واکنش‌های متناسب با آن داشته‌اند. امریکا در یک اقدام فوری جایزه ۱۰ میلیون دلاری خود بر سر احمد الشرع را برداشته و کانال‌های ارتباطی خود را با هیئت حاکم سوریه برقرار ساخته است.⁴ همچنین برخی از کشورهای اروپایی و عربی نمایندگی‌های خود را در دمشق بازگشایی کردند.⁵ همچنین به تازگی وزیر خارجه ترکیه به دمشق سفر کرده و با احمد الشرع دیدار و گفتگو کرده است.⁶ به صورت کلی می‌توان گفت که با توجه به روندهای موجود آینده مناسبی در انتظار سوریه بوده و درایت سیاسی حاکمان جدید دمشق می‌تواند این کشور را به خوبی از وضعیت موجود به وضعیتی مطلوب عبور دهد.

با وجود چنین فرض خوشبینانه‌ای و زمینه‌های عملی شدن آن که مهمترین آن نوع رویکرد و سیاست‌های هیئت تحریر شام چه در حوزه داخلی و چه در بعد خارجی میسر است؛ اما وجود نیروهای داخلی متعارض و توقعات قدرت‌های خارجی چه در سطح منطقه‌ای و جهانی و دیگر پتانسیل‌های موجود، سناریوهای بدبینانه نیز در خصوص آینده سوریه متصور است که به هر کدام اشاره می‌شود.

بروز اختلاف میان نیروهای هیئت تحریر شام

اولین موردی که احتمال بروز درگیری داخلی را متصور می‌سازد، بروز اختلاف میان نیروهای تشکیل دهنده هیئت تحریر شام است. هیئت تحریر شام ائتلافی است از ترکیب چندین گروه مانند جیش الاحرار، جبهه فتح شام، جبهه انصارالدین، جیش السنه، لواءلاحق و جنبش نورالدین زنکی که زمانی همه در مقابل دشمن مشترک می‌رزمیدند. در کنار اینکه احتمال تداوم ائتلاف آنها در صورت تأمین مقاصد شان همچنان وجود دارد اما بروز اختلاف میان آنها بر تقسیم قدرت یا نوع اداره کشور نیز منتفی نمی‌باشد. از جانب دیگر دو نیروی دیگری که به کمک هیئت تحریر شام در عملیات آزادسازی سوریه از چنگ بشار اسد شتافت یکی تحت عنوان «ارتش ملی سوریه» تحت حمایت ترکیه که مناطق بسیاری در شمال این کشور در اختیار دار و

دیگری تحت عنوان «اتاق عملیات جنوب» است. معلوم نیست تعامل این دو نیرو با حکومت جدید دمشق چگونه خواهد بود. آیا آنها همچنان به صورت مستقل باقی می‌مانند یا اینکه تحت رهبری هیئت تحریر شام در حکومت جدید سوریه مدغم می‌شوند؟

اختلاف حکومت مرکزی با کردها

موضوع دوم قضیه کردها است. کنار آمدن هیئت تحریر شام با نیروهای کرد که تقریباً چند سال است تحت حمایت امریکا در استقلالیت به سر می‌برند، مسئله‌ای است قابل تردید؛ زیرا از یک سو این دو در گذشته علیه یک دیگر قرار داشتند و معلوم نیست که با چه مکانیزم و سازش بر سر چه مواردی با هم کنار بیایند. و از سوی دیگر ترکیه به عنوان مؤتلف هیئت تحریر شام که عملیات برق‌آسای ساقط کردن حکومت اسد با کمک و حمایت آن کشور صورت گرفت در جهت خلاف معادله قرار دارد. قطعاً ترکیه اجازه نخواهد داد که دولت آینده سوریه به کردها اختیاراتی در حد یک واحد مستقل فدرال را بدهد که در این صورت حکومت مرکزی باید کردها را با استفاده از زور تحت حاکمیت خود در آورد که نه تنها امریکایی‌ها را علیه خود قرار می‌دهد که دالی بر شروع جنگ دیگری در آن کشور خواهد بود. البته معامله ترکیه و امریکا را هم در این زمینه نباید از نظر دور داشت. یک احتمال این است که این دو کشور از طریق انجام معاملات بخواهند قضیه را مدیریت کنند. به این معنا که امریکا در بدل گرفتن امتیازاتی برای کردهای مورد حمایت خود، نخواهد از در ناسازگاری با حکومت دمشق وارد. یا اینکه ترک‌ها در صورت جلوگیری از نفوذ مجدد ایران در سوریه از حمایت قاطع کردها در سوریه در مقابل خواست‌های ترکیه عقب‌نشینی کند.

مداخله مجدد روسیه و ایران

حلقه مفقوده قضیه جدید سوریه، انفعال روسیه است. قدر مسلم این است که حکومت بشار اسد در پانزده سال گذشته که در مقابل امواج عظیم مخالفین دوام آورد صرفاً از جهت حمایت روسیه و ایران بود. اینکه چرا روس‌ها اجازه دادند که حکومت بشار اسد سقوط کند مسئله‌ای است در هاله‌ای از ابهام. درحالی روس‌ها براحتی می‌توانستند مانع پیشروی نیروهای مخالف به سوی دمشق شوند اما هیچ کاری نکرده و حتی چنانچه به تازگی مطالبی از بشار اسد فراری به مسکو هم منتشر شده که وی می‌خواسته مقاومت کند اما روسیه اجازه این کار را نداده است، اینکه چرا روسیه از حمایت حکومت بشار اسد دست کشید، مسئله‌ای است غامض که نمی‌توان در حال حاضر چیز متقنی در خصوص آن ارائه کرد. به‌هرحال احتمال اینکه روس‌ها بخواهند دوباره وارد میدان سوریه شوند بستگی به فعال شدن مجدد داعش در سوریه دارد. البته شاید روس‌ها به‌بهانه مبارزه با داعش که هنوز هم به صورت پراکنده در سوریه وجود دارد البته در هماهنگی با حکومت حاکمان دمشق بخواهند حضور نظامی خود در سوریه را حفظ کنند. صرف نظر از روسیه کشور دیگری که امکان بازگشت مجدد آن به سوریه بیشتر محتمل است ایران می‌باشد. ایران بازنده اصلی بازی سوریه است. با فرار بشار اسد ایران بزرگ‌ترین متحد خود را در خاورمیانه از دست داد. با توجه به اینکه احتمال دارد که حاکمان جدید دمشق بخواهند با ایران از در دشمنی وارد شوند، این کشور گروه‌های نیابتی خود در سوریه را تقویت کرده و از راه عراق به مداخله در سوریه اقدام کند. البته ایران ابزارهای کافی برای خلق یک جنگ داخلی

در سوریه را ندارد اما مسیر عراق می‌تواند برای ایجاد مزاحمت به حاکمان دمشق برای ایران فراهم است. ناگفته نماند که نوع واکنش ایران باتوجه به نوع کنش حاکمان دمشق در سوریه خواهد بود.

ظهور مجدد داعش و القاعده

موضوع دیگر دوباره فعال شدن داعش در سوریه است. داعش که از دشمنان اصلی جبهه النصره گذشته و تحریر شام کنونی است، فضا را مناسب دیده و با توجه به ضعف نظامی حکومت جدید دمشق دوباره به فعالیت آغاز کند. این سناریو زمانی می‌تواند قوت بگیرد که قدرت‌های طماع اجازه ندهند که هیئت تحریر شام یک حکومت مرکزی قوی در سوریه ایجاد کند. همچنین القاعده نیز در کمین است چه اینکه این گروه برای انتقام‌گیری از هیئت تحریر شام عملیات‌های خود را در سوریه افزایش دهد. چنانچه گفته شد بازگشت داعش و القاعده می‌تواند بهانه خوبی برای مداخله نظامی در سوریه باشد. احتمال اینکه قدرت‌های غربی به‌خصوص امریکا از بهانه استفاده کنند، بعید به نظر نمی‌رسد.

نتیجه‌گیری

شاید اگر بشار اسد از درایت سیاسی کار می‌گرفت و در همان آوان به خواسته‌های معترضین بهار عربی پاسخ مثبت می‌داد کار به جنگ داخلی با نیم میلیون کشته و میلیون‌های نفر آواره و ویرانی و تباهی کشور نمی‌انجامید. اسد با مقاومت در برابر خواسته‌های مشروع مردم خود و تکیه به منابع خارجی کشور را به ویرانی کشانده و سرانجام در کمال بی‌شرمی برای همیشه از بودن در کشور خود محروم شد. حال که یکی از نیروهای درگیر در سوریه توانست شر رژیم اسد را از مردم سوریه کم کند، این کشور را وارد دوره جدیدی کرده است. با توجه به بررسی‌های که انجام شد آینده سوریه عاری از چالش نخواهد بود. البته با آنکه می‌توان از چالش‌ها و موانع عبور کرده و تمام سناریوهای بدبینانه را نقش بر آب کرد اما این کار بستگی به درایت حاکمان جدید دمشق دارد. هرچند تا اینجای کار حاکمان جدید دمشق به رهبری احمد الشرع خوب درخشیده و از فحوای بیانات و موضع‌گیری‌های آن دانسته می‌شود که در حوزه داخلی و خارجی سیاست‌های را دنبال می‌کند که چشم‌انداز خوبی را به تصویر می‌کشد اما با توجه به موقعیت سوریه و وجود انواع گروه‌های متعارض در این کشور و مهم‌تر از همه اهداف و منافع کشورهای منطقه‌ای و قدرت‌های جهانی، احتمال تحقق سناریوهای بدبینانه نیز ناممکن نیست. به هر صورت همینکه رژیم مستبد و نابکار اسد به تاریخ پیوست خود پیشامدی مبارکی برای مردم سوریه است اما درایت کافی می‌طلبد تا دستاورد آزادی سوریه حفظ و نظام اسلامی که قرار است در سوریه ایجاد شود نه تنها برای مردم سوریه سعادت را به ارمغان بیاورد بلکه الگویی شود برای دیگر کشورها. البته تا اینجای کار حاکمان جدید دمشق به رهبری احمد الشرع عملکرد خوبی داشته‌اند که توانسته است رضایت ملت سوریه و جامعه جهانی را به خود جلب کند که در صورت تداوم آن می‌توان سناریوی خوش‌بینانه را بیشتر از دیگر سناریوها برای آینده سوریه محتمل دانست.

منابع

¹. حاکم جدید سوریه می‌گوید کشورش شبیه افغانستان نخواهد شد. تاریخ نشر ۱۴۰۳/۹/۳۰

<https://da.azadiradio.com/a/33246781.html>

². یک زن در کابینه جولانی عهدهدار مسئولیت شد. تاریخ نشر ۱۴۰۳/۱۰/۲

<https://vista.ir/n/ilna-q9ika>

³. جولانی: به دنبال جنگ با اسرائیل یا هیچ کشور دیگری نیستیم. تاریخ نشر ۱۴۰۳/۹/۲۶

<https://www.isna.ir/news/1403092619384/%D8%A7%D9%84%D8%AC%D9%88%D9%84%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D9%87-%D8%AF%D9%86%D8%A8%D8%A7%D9%84-%D8%AC%D9%86%DA%AF-%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%DB%8C%D9%84-%DB%8C%D8%A7-%D9%87%DB%8C%DA%86-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%AF%DB%8C%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA%DB%8C%D9%85>

<https://www.isna.ir/news/1403092619384/%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D9%87-%D8%AF%D9%86%D8%A8%D8%A7%D9%84-%D8%AC%D9%86%DA%AF-%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%DB%8C%D9%84-%DB%8C%D8%A7-%D9%87%DB%8C%DA%86-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%AF%DB%8C%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA%DB%8C%D9%85>

<https://www.isna.ir/news/1403092619384/%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D9%87-%D8%AF%D9%86%D8%A8%D8%A7%D9%84-%D8%AC%D9%86%DA%AF-%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%DB%8C%D9%84-%DB%8C%D8%A7-%D9%87%DB%8C%DA%86-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%AF%DB%8C%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA%DB%8C%D9%85>

<https://www.isna.ir/news/1403092619384/%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D9%87-%D8%AF%D9%86%D8%A8%D8%A7%D9%84-%D8%AC%D9%86%DA%AF-%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%DB%8C%D9%84-%DB%8C%D8%A7-%D9%87%DB%8C%DA%86-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%AF%DB%8C%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA%DB%8C%D9%85>

<https://www.isna.ir/news/1403092619384/%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D9%87-%D8%AF%D9%86%D8%A8%D8%A7%D9%84-%D8%AC%D9%86%DA%AF-%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%DB%8C%D9%84-%DB%8C%D8%A7-%D9%87%DB%8C%DA%86-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%AF%DB%8C%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA%DB%8C%D9%85>

<https://www.isna.ir/news/1403092619384/%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D9%87-%D8%AF%D9%86%D8%A8%D8%A7%D9%84-%D8%AC%D9%86%DA%AF-%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%DB%8C%D9%84-%DB%8C%D8%A7-%D9%87%DB%8C%DA%86-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%AF%DB%8C%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA%DB%8C%D9%85>

<https://www.isna.ir/news/1403092619384/%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D9%87-%D8%AF%D9%86%D8%A8%D8%A7%D9%84-%D8%AC%D9%86%DA%AF-%D8%A8%D8%A7-%D8%A7%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%DB%8C%D9%84-%DB%8C%D8%A7-%D9%87%DB%8C%DA%86-%DA%A9%D8%B4%D9%88%D8%B1-%D8%AF%DB%8C%DA%AF%D8%B1%DB%8C-%D9%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA%DB%8C%D9%85>

⁴. امریکا جایزه ۱۰ میلیون دلاری ارائه اطلاعات در مورد جولانی را لغو کرد. تاریخ نشر ۱۴۰۳/۹/۳۰

<https://ir.voanews.com/a/us-drops-jolani-bounty-reward/7908780.html>

⁵. از سرگیری نمایندگی‌های دیپلماتیک خارجی در دمشق. تاریخ نشر ۱۴۰۳/۹/۲۲

<http://irdiplomacy.ir/fa/news/2029930/%D8%A7%D8%B2%D8%B3%D8%B1%DA%AF%DB%8C%D8%B1%DB%8C-%D9%81%D8%B9%D8%A7%D9%84%DB%8C%D8%AA-%D9%86%D9%85%D8%A7%DB%8C%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%DB%8C%D9%BE%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%AA%DB%8C%DA%A9-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82>

<http://irdiplomacy.ir/fa/news/2029930/%D8%A7%D8%B2%D8%B3%D8%B1%DA%AF%DB%8C%D8%B1%DB%8C-%D9%81%D8%B9%D8%A7%D9%84%DB%8C%D8%AA-%D9%86%D9%85%D8%A7%DB%8C%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%DB%8C%D9%BE%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%AA%DB%8C%DA%A9-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82>

<http://irdiplomacy.ir/fa/news/2029930/%D8%A7%D8%B2%D8%B3%D8%B1%DA%AF%DB%8C%D8%B1%DB%8C-%D9%81%D8%B9%D8%A7%D9%84%DB%8C%D8%AA-%D9%86%D9%85%D8%A7%DB%8C%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%DB%8C%D9%BE%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%AA%DB%8C%DA%A9-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82>

<http://irdiplomacy.ir/fa/news/2029930/%D8%A7%D8%B2%D8%B3%D8%B1%DA%AF%DB%8C%D8%B1%DB%8C-%D9%81%D8%B9%D8%A7%D9%84%DB%8C%D8%AA-%D9%86%D9%85%D8%A7%DB%8C%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%DB%8C%D9%BE%D9%84%D9%85%D8%A7%D8%AA%DB%8C%DA%A9-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AF%D9%85%D8%B4%D9%82>

⁶. دیدار وزیر خارجه ترکیه با جولانی در دمشق. تاریخ نشر ۱۴۰۳/۱۰/۲

<https://www.bakhtarnews.af/dr/%D9%88%D8%B2%DB%8C%D8%B1-%D8%A7%D9%85%D9%88%D8%B1-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%D9%87-%D8%AA%D8%B1%DA%A9%DB%8C%D9%87-%D8%A8%D8%A7-%D8%B1%DB%8C%DB%8C%D8%B3-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF/>

<https://www.bakhtarnews.af/dr/%D9%88%D8%B2%DB%8C%D8%B1-%D8%A7%D9%85%D9%88%D8%B1-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%D9%87-%D8%AA%D8%B1%DA%A9%DB%8C%D9%87-%D8%A8%D8%A7-%D8%B1%DB%8C%DB%8C%D8%B3-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF/>

<https://www.bakhtarnews.af/dr/%D9%88%D8%B2%DB%8C%D8%B1-%D8%A7%D9%85%D9%88%D8%B1-%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%D9%87-%D8%AA%D8%B1%DA%A9%DB%8C%D9%87-%D8%A8%D8%A7-%D8%B1%DB%8C%DB%8C%D8%B3-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF/>

مرکز مطالعات استراتژیک و منطقوی یک نهاد مطالعاتی غیردولتی و غیرانتفاعی می‌باشد که در سال ۱۳۸۸ خورشیدی در شهر کابل بنیان نهاده شده است. این مرکز از طریق پژوهش‌های دقیق و بی‌طرفانه خویش به منظور ارزیابی و غنای پالیسی‌ها در افغانستان و منطقه فعالیت می‌کند.

ارتباط با ما:

ایمیل: info@csrsaf.org

وب سایت: www.csrsaf.org

تماس: +93780618000

تماس: +۹۳۷۸۰۶۱۸۰۰۰

www.csrsaf.org

info@csrsaf.org